

ÖVERBLICK

Medierevolutionen präglas av en överdriven optimism, och av en grundlös pessimism

Enligt tidningen *The Economist* befinner vi oss i den första fasen av en medierevolution jämförbar med den som inleddes i 1400-talets mitt då **Johannes Gutenberg** uppfann boktryckarkonsten (i Europa åtminstone: tekniken hade utvecklats i Kina flera århundraden tidigare). Även om det gått inflation i termen ”revolution” är det ändå begripligt varför den används i det här sammanhanget. Utvecklingen inom medieteknologin är snabb och den har också förändrat konsumentens roll.

Boktryckarkonsten innebar att mängden böcker i Europa ökade dramatiskt. Innan Gutenbergs sekel var till ända hade 30 000 inkunabler tryckts. Detta bidrog i sin tur till att allt fler lärde sig läsa och skriva, i sig viktiga steg mot ett demokratiskt samhälle.

Men boktryckarkonsten betydde inte slutet för de handskrivna böckerna. Tvärtom så försökte Gutenberg och hans efterföljare forma de löstagbara typerna efter handskrivna manuskript. 1500-talet såg också många handböcker i hur man uppnår en vacker handstil. Författaren **Alberto Manguel** noterar i sin bok om läsandets historia att teknologiska framsteg ofta lyfter fram sådant som de är tänkta att ersätta – en iakttagelse som glömts bort i diskussionen om dagens medierevolution.

författaren **Louis Menand**, till stor del på att apparatens tillverkare ofta var TV-bolagens förlängda arm. Radiovågor som sänds med ultrahög frekvens (UHF) förmedlar sändningar i färg bättre än vad VHF-frekvensen gör. Eftersom de flesta TV-bolag ägde sändningsstationer som använde VHF-frekvensen, såg man det som en alltför kostsam affär att byta frekvens.

Hur TV:n har utvecklats kan alltså inte uteslutande beskrivas med hänvisning till teknologiska framsteg: de svartvita sändningarna måste inte föregå dem i färg, och kabel-TV:n är inte ett steg uppåt från den till synes uråldriga antennen. Det är lättare att förmedla elektroniska signaler genom ledningar än genom luften (ett kabelsystem för radion utvecklades i USA redan 1923).

så gör även medvetenheten om vad som finns att tillgå. Istället för att styra konsumenter mot *en* typ av teknisk innovation, med en begränsad användning, försöker företagen i desperat konkurrens med varandra hela tiden utveckla och bredda sina produktsortiment.

Deltagare, inte betraktare

Ifall den nuvarande medierevolutionen är den tredje i ordningen, så kretsar den väldigt mycket kring ”delatagarmedia” (*participatory media*), det vill säga bloggar, wikier, poddradion och så vidare. Och medan massmedia handlar om att nå ut till en oöverskådlig mängd tittare, läsare och lyssnare, så räknar delatagarmedia sina – just det, deltagare – i hundratal. Det finns miljontals bloggar på nätet, men an-

datorn, Ipodden, mobiltelefonen. Vari består i så fall det nya? Och vad händer med det gamla, och med det samhälle som inte, vare sig det inträffat en revolution eller inte, kan fränkopplas medierna?

Överdrivna farhågor

Misstänksamheten mot nya verktyg och ny teknologi har funnits länge, liksom rädslan att människan – det viktiga hon gör och det hon *bör* vara – går förlorad i framsteget. Nuförtiden lär vi oss att söka information men inte att bearbeta den kritiskt, heter det. Men farhågor av detta slag, liksom överdrivet optimistiska anspråk, träffar aldrig rätt. De är snarare frukten av förutfattade meningar om vad kunskap (och okunskap) är, och hur man når den.

Färg kom före svartvitt

Det är värt att notera att medieteknologin inte bara inneburit en utveckling från det rudimentära till det avancerade. Vår tillgång till ny teknologi har också handlat om det vi *tillåtits* ha tillgång till. Televisionsapparaten, som stod i centrum för den andra medierevolutionen, exemplifierar detta.

Förutom satellitsändningar och videokassetbandspelaren, som båda varit tillgängliga sedan 60-talets början och 50-talets slut (videokassetbandspelarens föregångare, som använde videoband, inte kassetter, fanns på marknaden 1957) har den TV-teknologi vi blev vana med under 90-talet varit möjlig under hela den period som televisionsapparaten funnits i våra hem. (Hur länge den funnits där varierar naturligtvis: i USA kom reguljära sändningar igång på 40-talet; i Finland startade den första TV-kanalen 1957.)

Att färg-TV:n blev vanlig först under 70-talet berodde, enligt den amerikanska

”Technorati, en sökmotor för bloggar, beräknar att en ny blogg skapas varje sekund; att 50 000 nya inlägg skrivs per timme; och att bloggöfären fördubblas var femte månad.”

Idag är situationen en annan. Statens kontroll, eller snarare: *roll*, vad gäller det massmediala utbudet har förändrats. Den statliga radion och TV:n är en aktör på marknaden bland många andra. Till förändringen bidrar också att antalet människor som har råd att köpa det senaste inom medieteknologi hela tiden ökar, och

talet regelbundna besökarna till enskilda bloggar överstiger sällan 150.

Frågan blir då ifall vi går från en operativ, toppstyrd mediekultur, mot en kultur som verkar bygga på individens erövrande av nyhetsflödet; en kultur där gamla verktyg – TV:n, radion, dagstidningen – ersätts med nya: den bärbara

Det är sant, att när antalet informationskällor ökar, så ökar också risken för missvisande information. Men att tänka sig att detta underminerar möjligheten för en, säg, skolelev att utöka sin kunskap och utveckla ett kritiskt sinne, är också att tillskriva webben, och allt vad YouTube, Facebook, MySpace och så vidare innebär, en sorts övermänsklig kraft som på bästa science fiction-sätt håller på att övermanna och fördumma oss.

Möjligheten att förhålla sig kritiskt till den information man tar del av har till och med förbättrats, och det är fullt möjligt att påpeka vikten av en sådan kritisk inställning utan att för den delen hysa överdrivna rädslor om teknologins påverkan.

Folks- och taxonomi

De positiva effekter som vi tillskriver Gutenbergs utvecklande av boktryckarkonsten kan kanske sammanfattas i orden ”tillgänglighet” och ”delaktighet”. När det

gäller det senare, att delta i utvecklandet av den information som finns tillgänglig på webben, är nyckelordet "folksonomi" – ett ord lika nytt som deltagarmedia. I motsats till en taxonomi – det vill säga ett strikt reglerat naturvetenskapligt namngivnings- och klassificeringssystem – är en folksonomi ett resultat av allmänhetens kollektiva intelligens, och här är Wikipedia det bästa exemplet.

Det verkar finnas ett antagande, säger **Robert McHenry**, en amerikansk encyclopediredaktör, att Wikipedia utvecklar sig enligt Darwinistiska principer: det inkorrekt, det som inte klarar av allmänhetens granskning, faller bort. McHenry kallar detta "trosbaserad encyklopedi". Med andra ord: att underkasta Wikipedia evolutionsteoretiska principer, och med detta mena en ständig utveckling till det bättre, är att hysa luddiga idéer om kunskapens natur och om vad en demokratisk process, där "alla" deltar, kan leda till.

Klart är väl ändå, att *tillförlitlig* information kan ha mer eller mindre lösa kopplingar till en demokratisk process och att processens betydelse för informationen i slutändan också kan vara negativ. Givet att vi är villiga att beskriva det samhälle som taxonomier förekommer i som legitimt, så finns det väl inga skäl att hysa en *större* tillit till Wikipedia än till ett uppslagsverk producerat av experter? Hierarkin, ifall man vill kalla förekomsten av informationsproducerande experter för en sådan, må vara odemokratisk, men den är legitim så

naler som eleverna använder.

Den digitala infödingen

Men information kommer i många olika former och medan uppslagsverk på webben är en sak, så är nyheter en helt annan. Det är i bloggen som tidningar, TV och radio funnit en svårhanterlig konkurrent. Technorati, en sökmotor för bloggar, beräknar att en ny blogg skapas varje sekund; att 50 000 nya inlägg skrivs per

medborgarjournalistik är webbtidningen Ohmy News, grundad av sydkoreanen **Oh Yeon Ho**. Webbplatsen besöks i medeltal av 700 000 läsare varje dag.

Ohmy News har inga reportrar, utan "medborgare" som bidrar med artiklar. Tidningens ekonomi bygger bland annat på ett system där läsare får belöna artiklar de uppskattar med en valfri summa pengar (dessutom drar Ohmy News in pengar genom annonsutrymmen, och från andra

"Medan massmedia handlar om att nå ut till en oöverskådlig mängd tittare, läsare och lyssnare, så räknar deltagarmedia sina – just det, deltagare – i hundratal."

timme; och att bloggofären fördubblas var femte månad.

För de gamla massmedierna som kunnat räkna med konkurrens från välbekanta håll, och med ett växande behov av nyheter – för att nyhetskonsumenten vill, om inte hålla sig a jour, så försäkra sig om att världen fortfarande finns där ute – så är bloggen ett hot man först på sistone kommit att förstå och försökt hantera. Även om bloggen är en relativt ny skapelse – de första dök upp i mitten av 90-talet

webbsidor som köper tidningens artiklar).

Det ska sägas att Ohmy News hittills är det enda lyckade exemplet på medborgarjournalistik. I USA har projektet Grassroots Media misslyckats och för tillfället övergetts, främst på grund av att man inte lyckats förena medborgarjournalistiken med en hållbar kommersiell verksamhet. Men nyhetskonsumentens allt större delaktighet i formandet av nyheterna väcker ändå frågor om den utbildade journalistens roll.

Ifall man upplever att journalister verkligen ockuperat ett utrymme, på allmänhetens bekostnad, så torde den kritiken rikta sig mot oseriösa journalister enbart. I de fall då bloggarnas bejublare blint drar hela journalistkåren över en kam och dömer ut dess möjlighet att åstadkomma något som är viktigt för allmänheten, så måste man nog se detta, inte som en genomtänkt kritik utan som en antipati mot allt som känns "förlegat".

Vad gäller de nya mediernas inverkan på journalistiken är det på sin plats att notera följande: den nya teknologin kan komma stärka konsumentens, eller snarare deltagarens roll ytterligare men *viljan* att yttra sig är inte beroende av teknologin. Det är svårt att motivera varför behovet av en engagerad, insatt journalistik skulle försvinna i och med att allt fler icke-journalister upptar en plats på nätet. Att vi snabbare kan komma över information, och i kontakt med varandra, innebär inte att behovet av genomtänkt, bearbetad information försvinner: någon måste fortsättningsvis göra det arbetet.

Dan Lolax är chefredaktör för Ikaros dan.lolax@abo.fi

1448-NUTID

länge var och en förstår vad hierarkin rättfärdigar och inte rättfärdigar (det finns till exempel ingen expert som inte är underkastad kritisk granskning).

Att folksonomierna är webbaserade, och därmed tillgängliga, är avgörande. Därför måste den ansvarsfulla diskussionen bygga på frågan om hur informationssökande människor ska lära sig hantera *denna* källa – vid sidan om många andra. Och just därför borde det stå klart för var och en, att den diskussion som föds ur frågan om nya medias effekt inte är en *ny* diskussion. Diskussionen handlar om vilka auktoriteter det finns i ett samhälle och om vilket ansvar de bär, och om hur en ny generation ska uppfostras och undervisas. Förutom medierna, och de journalister vars uppgift det fortfarande är att förmedla information, har naturligtvis skolorna en viktig uppgift. Utmaningen för lärarna ligger i att bekanta sig med, och lära sig hantera, de informationska-

– så har utvecklingen varit så pass snabb och påtaglig att massmedierna kommit att framstå som långsamma i sina försök att omdefiniera sig själva.

Mediakejsaren **Rupert Murdoch** konstaterade att dagstidningar måste flytta ut på nätet och bli det ställe där människor för sina konversationer: "Den digitala infödingen sänder inte ett brev till redaktören, hon startar en blogg." Murdoch gick sedan och köpte MySpace (de sociala nätverkens kommersiella betydelse understryks av att Microsoft nyligen köpte Facebook för 240 miljoner dollar).

Medborgarjournalistik

Den digitala infödingen står också bakom medborgarjournalistiken, som blivit ett möjligt hot mot massmedia. Ätminstone ifrågasätts journalistens tidigare självklara roll som nyhetsförmedlare (se **Lars Lundstens** artikel på sidan 3 i detta nummer). Det mest framgångsrika exemplet på

Journalistikens död?

Det verkar som att utgångspunkten för många som förutspår journalistikens död – och ser det som något positivt – är att medborgarens kritiska delaktighet inte varit möjlig förrän nu. **Sabeer Bhatia** som startade sidan BlogEverywhere.com menar att bloggen kommer att vara lika vanlig om fem år som e-posten är nu, och därmed, menar han, kommer journalistiken att omformas till ett samtal och upphöra vara en monolog.

Den här typen av blind optimism gör gällande att människors vilja att delta i diskussioner om hur samhället ska formas är beroende av teknologiska framsteg. Hittills, lyder påståendet, har vi varit passiva mottagare av information eftersom nyhetsmedierna, journalisterna och mediabolagens ägare haft det teknologiska övertaget. Nu när övertaget försvunnit, tar massorna över och det utrymme som journalisten tidigare ockuperat kommer att försvinna.

KÄLLOR

The Economist: "Among the audience – a survey of new media." 22.4.2006
Alberto Manguel: *A History of Reading*. Penguin Books 1997.
Louis Menand: "The Last Emperor: William S. Paley" i *American Studies*. Farrar, Straus and Giroux 2003.

ORDET: INKUNABEL

Av latinets "incunabula" som betyder "barndom", "ursprung". Böcker som härstammar från 1400-talets mitt fram till 1500-talet, det vill säga från boktryckarkonstens första årtienden.

ORDET: WIKI

System skapat av **Ward Cunningham** (1995) genom vilket en webbplats kan redigeras av dem som besöker platsen. "Wiki" är hawaiianska och betyder "snabb".